

Всеукраїнська учнівська олімпіада з астрономії
2015 – 2016 навчальний рік
Завдання III-го (обласного) етапу
10-й клас

Тестові завдання: (12 балів)

1. В якому пункті на поверхні Землі видно схід і захід усіх об'єктів небосхилу?
а) на полюсах; б) на екваторі; в) у тропіках; г) на широті 45°. (3 бали)
Відповідь: б) на екваторі.
2. Ми бачимо в безхмарний день, що небо синє. Це зумовлено тим, що:
а) такий колір Всесвіту; б) випаровування океанів впливає на атмосферу; в) світло розсіюється в атмосфері Землі; г) оптичний обман зору. (3 бали)
Відповідь: в) світло розсіюється в атмосфері Землі.
3. Колір малих планет не змінюється з плином часу. Чим тоді зумовлені короткоперіодичні зміни їх видимого блиску? **а) швидким рухом по орбіті; б) вулканічною діяльністю; в) умовами поширення світла; г) добовим обертанням планети; д) пульсацією планети. (3 бали)**
Відповідь: г) добовим обертанням планети.
4. Скільки зоряних діб у столітті?
а) 36500, б) 36625, в) 36525, г) 37000. (3 бали)
Відповідь: б) 36625 зоряних діб.

Теоретичні завдання: (18 балів)

1. Спостерігається небесне тіло, синодичний період якого 1,25 року. Який його сидеричний період? Між орбітами яких планет воно рухається? **(4 бали)**

Р о з в ' я з о к. Використовуємо синодичне рівняння для верхньої планети відносно Землі $\frac{1}{S} = \frac{1}{T_{\oplus}} - \frac{1}{T}$, де S і T – синодичний і сидеричний періоди тіла, відповідно, $T_{\oplus}$ – сидеричний період Землі. Звідси $T = 1826,25$ діб, або 5 років. Тіло рухається між Марсом і Юпітером.

2. У 386 році китайські літописці відмітили появу у сузір'ї Стрільця „зорі-гості”. За сучасними оцінками її видима зоряна величина була $1^m,5$, а відстань до зорі оцінюється у 16 000 світлових років. Визначити, що спостерігали древні китайці – спалах нової чи наднової зорі? **(5 балів)**

Р о з в ' я з о к. $r_1 = 16000$ св.р. = 4420 пк, тоді $M = m + 5 - 5 \log(r_1/r_2) = -6^m,7$, так як $r_2 = 10$ пк. Звідси висновок – це Нова зоря.

3. У спектрі галактики, що має видиму зоряну величину $m = 15^m,2$, лінія водню H_{α} ($\lambda = 6563 \text{ \AA}$) зміщена в червоний бік спектру на $\Delta\lambda = 219 \text{ \AA}$. Визначити швидкість віддалення галактики і відстань до неї, абсолютну зоряну величину і світність галактики. **(5 балів)**

Р о з в ' я з о к. За формулою Доплера $V_r = c \cdot (\Delta\lambda/\lambda) = 10000$ км/с. Відстань до галактики знаходимо за формулою Габбла $r = V_r/H = 133$ Мпк. Абсолютну зоряну величину галактики визначаємо за формулою: $M = m + 5 - 5 \lg r = -20^m,4$, а її світність за формулою $\lg(L/L_{\odot}) = 0,4(M_{\odot} - M) = 10^m,076$. Врахуємо, що $M_{\odot} = 4^m,79$ та $L_{\odot} = 1$. Тоді її світність $L \approx 12 \cdot 10^9 L_{\odot}$.

4. Проникна сила телескопа 19^m . Чи можна з його допомогою зареєструвати кульове скупчення із 1 000 000 зір подібних Сонцю, що знаходяться в сусідній галактиці на відстані 10 Мпк? **(4 бали)**

Р о з в ' я з о к. Слід пам'ятати, що на віддалі 10 пк Сонце має зоряну величину $4,8^m$. Тоді, виходячи із формули Погсона, 1 000 000 зір на цій віддалі будуть мати абсолютну зоряну величину $M = -10^m$, а на відстані рівній 10 Мпк це буде лише $19,8^m$. Отже, вказане скупчення в даний телескоп побачити неможливо.

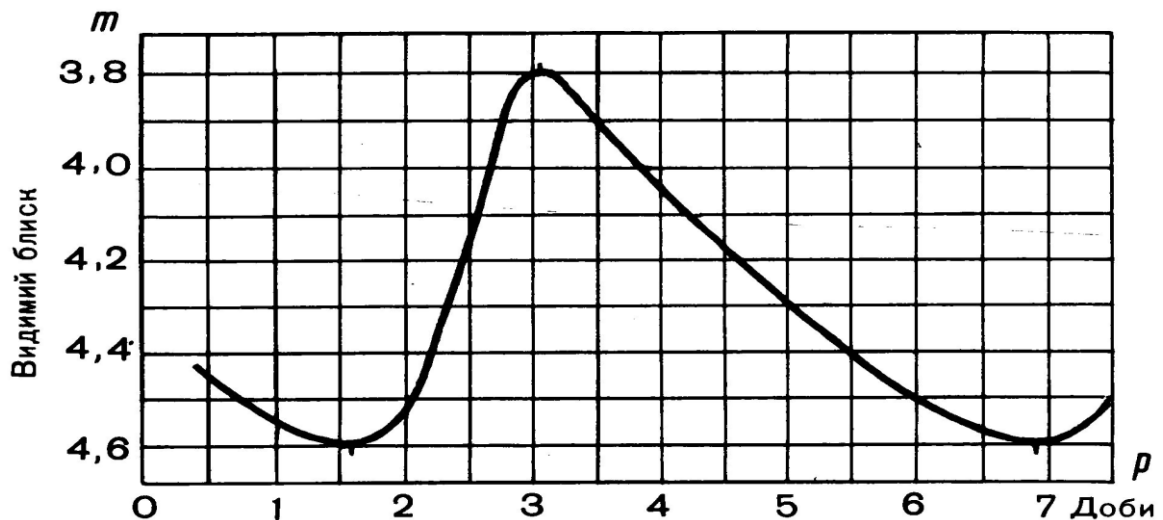
Практичні завдання: (10 балів)

Робота з рухомою картою зоряного неба та рисунками

1. Для пункту Ужгород, за допомогою рухомої карти зоряного неба, визначити періоди календарних дат: **а)** в які дати року щоночі, від 21:30 до 23:30 київського часу, можна спостерігати зорю Сіріус? **б)** в які дати року Сіріус не можна спостерігати вночі? (5 балів)

Відповідь: **а)** Сіріус можна щоночі спостерігати в Ужгороді від 21:30 до 23:30 київського часу впродовж періоду з 7 грудня до 28 березня наступного року; **б)** в нічний час Сіріус в Ужгороді не видно з 24 травня до 6 листопада.

2. Користуючись відображеною нижче кривою блиску зорі δ Цефея визначте: **а)** період пульсації (P); **б)** інтервал часу ($T_{зр}$), протягом якого блиск даної цефеїди зростає від мінімального до максимального значення; **в)** інтервал часу зменшення блиску цефеїди ($T_{зм}$); **г)** порівняйте інтервали часу $T_{зр}$ і $T_{зм}$; **д)** у скільки разів блиск зорі в максимумі більший від її блиску в мінімумі? (5 балів)

Відповідь: Із приведеної кривої зміни блиску зорі можна зняти такі покази по осі часу: $T_{\min 1} = 1,6$ доби, $T_{\min 2} = 6,9$ доби, $T_{\max} = 3,05$ доби та різницю амплітуд блиску зорі в максимумі і мінімумі $\Delta m = 0^m,8$. За цими вимірами знаходимо: **а)** $P = T_{\min 2} - T_{\min 1} = 5,3$ доби; **б)** $T_{зр} = T_{\max} - T_{\min 1} = 1,45$ доби; **в)** $T_{зм} = T_{\min 2} - T_{\max} = 3,85$ доби; **г)** $T_{зм} > T_{зр}$, тобто $T_{зм}:T_{зр} = 2,655$ раз; **д)** блиск зорі у максимумі в $K = 2,512^{\Delta m} = 2,09$ раз більший, ніж в мінімумі.